

ERITYISOPETUKSEN KEHITTÄMINEN MÄNTÄN SEUDUN KOULUTUSKESKUKSESSA

Johanna Rintapää

**Kehittämishankeraportti
Marraskuu 2008**

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Tekijä(t) Rintapää Johanna	Julkaisun laji Kehittämishankeraportti	
	Sivumäärä 24	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____ saakka	
Työn nimi Erityisopetuksen kehittäminen Mäntän seudun koulutuskeskuksessa		
Koulutusohjelma Ammatillinen opettajakorkeakoulu, erityisopettajakoulutus		
Työn ohjaaja(t) Hirvonen Maija		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä Ammatillisen erityisopetuksen lähtökohtana on pidetty sitä, että jokaiselle opiskelijalle annetaan mahdollisuus kykyjensä mukaiseen ammatilliseen koulutukseen. Mäntän seudun koulutuskeskuksessa on myös kiinnitetty viime vuosina huomiota ohjauksen ja erilaisten tukitoimien tarpeen lisääntymiseen toiselle asteelle siirtyvillä nuorilla. Erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden määrä oppilaitoksessamme on kasvanut vuosittain. Koetut ongelmat ovat luoneet tarpeen ohjeistukselle. Miten toimitaan opiskelijoiden kanssa, jotka tarvitsevat enemmän yksilöllistä tukea ja ohjausta. Opetuksellisten tukitoimien lisäksi myös opiskelijahuollolliset palvelut ovat tärkeitä erityistä tukea tarvitsevalle opiskelijalle. Opiskelijahuoltoryhmän toiminnan lisäksi yksittäisten henkilöiden kuten ervan (erityisopetuksesta vastaava opettaja), opinto-ohjaajan, terveydenhoitajan ja koulupsykologin tarjoamat tukitoimet ovat tärkeitä opiskelijan kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja siten myös opintojen etenemisen kannalta. Tässä kehittämishankkeessa käsitellään Mäntän seudun koulutuskeskuksen erityisopetuksen kehittämistä lukuvuoden 2007 - 2008 aikana. Oma työnkuvani on muuttunut ammatinopettajasta erityisopetuksesta vastaavaksi opettajaksi. Tämä on edellyttänyt perehtymistä erityisopetuksen tilanteeseen ja siihen liittyvien tukipalvelujen järjestämiseen ja toteuttamiseen. Erityisopetuksesta vastaavan opettajan laajaan tehtäväkenttään kuuluu toimia oppilaitoksessa resurssihenkilönä, jolloin hän voi vaikuttaa asenteisiin ja mielipiteisiin erityispedagogisissa kysymyksissä.		
Avainsanat (asiasanat) ammattillinen erityisopetus, henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma, integraatio, osa-aikainen erityisopetus		
Muut tiedot		

Author(s) Rintapää Johanna	Type of Publication Development project report	
	Pages 24	Language Finnish
	Confidential ☐ Until _____	
Title The development of special education in Mänttä Regional Vocational Education Centre		
Degree Programme (Vocational Teacher Education/Student Counsellor Education/Special Needs Teacher Education) Teacher Education College, Special Needs Teacher Education		
Tutor(s) Hirvonen Maija		
Assigned by		
Abstract Every student should have a chance to get vocational education equivalent to his or her capability. Increased need of all kind of guidance and activity of support for students entering to second grade has been taken into account also in Mänttä area education centre. Number of students needing more support has increased in every year. Faced problems have created need for directions telling how to work with students needing more support and individualized instruction. The meaning of my development project is to map some basic information for the syllabus of special education to be made later on in Mänttä Regional Vocation Education Centre. Besides special education it is important to provide student service attendance as well for students needing special support. Besides group of student service attendance are individuals like SENCO (special needs education coordinator), career counselor, school nurse and school psychologist needed for students overall well-being and to ensure progress of studies. With this development project I developed special education in Mänttä Regional Vocation Education Centre during semester of 2007-2008. When I became SENCO I had to familiarize myself with state of special education and arrangement of supporting services. SENCO works as resource being able to influence attitude and opinions concerning about special pedagogy.		
Keywords Special education, part time special education, personal plan for special needs education		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	2
2 KEHITTÄMISHANKKEEN LÄHTÖKOHTIA.....	3
2.1 Mäntän seudun koulutuskeskus	3
3 KEHITTÄMISHANKKEEN TAVOITTEET	4
4 AMMATILLISTA ERITYISOPETUSTA OHJAAVAT SÄÄDÖKSET	6
4.1 Ammatillisen koulutuksen tavoitteet	6
4.2 Ammatillinen erityisopetus.....	7
4.3 Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma	9
4.4 Ammatillisen erityisopetuksen toimenpidesuunnitelma	9
5 KEHITTÄMISHANKKEEN KULKU	13
5.1 Erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat.....	13
5.2 Erityisopetuksen tarpeen määrittäminen	15
5.3 Opetuksen yksilöllistäminen	17
5.4 Erityisen tuen tarpeessa olevan opiskelijan muut tuki- ja erityispalvelut.....	21
5.5 Asiantuntija- ja verkostoyhteistyö	22
5.6 Erityisopetuksesta vastaava opettaja, erva	22
POHDINTA	23
LÄHTEET	24

1 JOHDANTO

Mäntän seudun koulutuskeskuksessa on kiinnitetty viime vuosina huomiota ohjauksen ja erilaisten tukitoimien tarpeen lisääntymiseen toiselle asteelle siirtyvillä nuorilla. Yhteiskunnassamme korostetaan koko ikäluokan kouluttamista eli tavoitetta, että opiskelijat hakeutuvat perusopetuksen jälkeen joko lukioihin tai ammatillisiin oppilaitoksiin, eivät keskeyttäisi opintojaan tai jättäisi heille tarjottua opiskelupaikkaa käyttämättä. Tavoitteena on tutkinnon suorittaminen, ammattiin valmistuminen ja jatko-opiskelukelpoisuuden saaminen korkeakouluopintoihin.

Ammatillisessa koulutuksessa näyttää kuitenkin olevan enenevässä määrin opiskelijoita, jotka eivät eri syistä johtuen saa suoritettua ammatillista perustutkintoa. Osa opiskelijoista keskeyttää opinnot kokonaan. Keskeyttäneiden lisäksi monilla on vaikeuksia saavuttaa tutkinto normaalissa ajassa. Koulutuksen puuttuminen voi kuitenkin olla yksi osatekijä nuorten syrjäytymiseen johtavalla tiellä. Tästä syystä oppilaitoksien on huomioitava erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat. Oppilaitoksien on tarkasteltava omaa toimintakulttuuriaan ja kohdennettava toimintaansa siten, että myös erilaiset oppijat tulevat huomioiduiksi ja siten koko nuorisoiäluokalla on mahdollisuus koulutukseen ja työelämään.

Erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden määrä oppilaitoksessamme on kasvanut vuosittain. Koetut ongelmat ovat luoneet tarpeen ohjeistukselle, miten toimitaan opiskelijoiden kanssa, jotka tarvitsevat enemmän yksilöllistä tukea ja ohjausta. Kehittämishankkeeni tarkoitus on tehdä pohjatyötä oppilaitoksessa myöhemmin laadittavan erityisopetuksen suunnitelman tueksi.

Tässä kehittämishankkeessani käsittelen erityisopetuksen kehittämistä lukuvuoden 2007 - 2008 aikana Mäntän seudun koulutuskeskuksessa. Oman työnkuvani muuttuminen ammatinopettajasta erityisopetuksesta vastaavaksi opettajaksi on edellyttänyt perehtymistä tämän hetkiseen erityisopetuksen tilanteeseen ja siihen liittyvien tukipalvelujen järjestämiseen ja toteuttamiseen. Lisäksi työni on edellyttänyt tutustumista ja perehtymistä tuki-, erityis- ja asiantuntijapalveluihin sekä muihin yhteistyötahoihin. Erityisopetuksesta vastaavan opettajan laajaan tehtäväkenttään kuuluu toimia oppilaitoksessa resurssihenkilönä, jolloin hän voi vaikuttaa asenteisiin ja mielipiteisiin erityispedagogisissa kysymyksissä.

2 KEHITTÄMISHANKKEEN LÄHTÖKOHTIA

2.1 Mäntän seudun koulutuskeskus

Mäntän seudun koulutuskeskus on toisen asteen oppilaitos, joka sijaitsee pohjoisella Pirkanmaalla Mäntän kaupungissa. Rakenteellisten uudistusten jälkeen Mäntän seudun koulutuskeskus määrittelee toimintansa tekniikan, liiketalouden ja palvelujen oppimis- ja kehityskeskukseksi.

Mäntän ammattikoulu oli vuonna 1958 perustettu kuntainliiton ylläpitämä oppilaitos, joka aloitti toimintansa syksyllä 1960. Mäntän kauppaoppilaitos oli kaupungin omistama oppilaitos. Nykyisin nämä oppilaitokset on yhdistetty Mäntän seudun ammatillisen koulutuksen kuntayhtymän omistamaksi Mäntän seudun koulutuskeskukseksi. (Haapanen 1990,7,57.)

Mäntän seudun koulutuskeskuksen hallintosääntö (23.5.2005) määrittelee toiminta-ajatuksen seuraavasti: ”Mäntän seudun koulutuskeskus toimii vaikutusalueensa yritysten kanssa kiinteässä yhteistyössä nykyaikaisen, monipuolisen ja korkeatasoisen ammatillisen koulutuksen antamiseksi tekniikan, liiketalouden ja palvelualojen aloilla. Koulutuksen laadun varmistamiseksi määritellään toiminnan painopistealueet ottaen huomioon koulutusalojen kehitys, työelämän muuttuvat vaatimukset, kansainvälistyminen ja opiskelijoiden yksilölliset vaatimukset. Koulutusyhteistyön kehittämisessä oppilaitos pyrkii verkostoitumaan sekä korkeakoulutasoisten että muiden toisen asteen oppilaitosten kanssa monipuolisen laaja-alaisten koulutusohjelmien luomiseksi.” (Mäntän seudun koulutuskeskus, hallintosääntö 2005.)

Tällä hetkellä oppilaitoksessa opiskelee noin kuusisataa toisen asteen opiskelijaa. Lisäksi oppilaitoksessa opiskelee aikuisopiskelijoita. Samassa kiinteistössä kaupan ja hallinnon opiskelijoiden kanssa työskentelevät myös Pirkanmaan ammattikorkeakoulun opiskelijat, kaikki yhdessä muodostavat lähes tuhannen opiskelijan ryhmän.

3 KEHITTÄMISHANKKEEN TAVOITTEET

Kehittämishankkeeni liittyy erityisopetuksen kokonaisuuteen Mäntän seudun koulutuskeskuksessa. Tähän saakka oppilaitoksen erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden ohjaus ja erityisopetuksen järjestämisen suunnitelma on sisällytetty opinto-ohjauksen ja opiskelijahuollonsuunnitelman sisään. Erityisopetuksen laajentuessa on kuitenkin tärkeää kehittää koko oppilaitoksen erityisopetuksen suunnitelmallisuutta ja koordinoitua.

Työni tavoitteena on

- saada aikaiseksi keskustelua ammatillisen peruskoulutuksen erityisopetuksen kehittämisestä eri aloilla oppilaitoksessamme.
- saada alulle ammatillisen erityisopetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman laatiminen.
- kehittää erityisopetuksesta vastaavan opettajan työnkuvaa.

Kehittämishankkeen työstäminen aloitettiin keväällä 2007. Tällöin Mäntän seudun koulutuskeskuksessa alkoi ESR-rahoitteinen Teknopaja projekti. Projektin tavoitteena oli vähentää opintojen keskeyttämisiä ja ehkäistä nuorten syrjäytymistä. Projektin kautta oli myös tarkoitus kehittää työvaltaisia toiminta- ja opetusmalleja. Tavoitteena oli etsiä ja kehitellä erilaisia muotoja, joilla teoriaopintoihin kielteisesti suhtautuva opiskelija saataisiin pysymään koulutuksessa mukana painottaen opintosisällöissä alaan kuuluvaa työtä. Projektin kautta lähdettiin oppilaitoksessa kehittämään myös ervan toimintaa.

Syksyllä 2007 heti opintojen alussa mietittiin tarkkaan erityisen tuen tarpeessa olevat opiskelijat ja heille tarjottavat tukitoimet. Tuon syksyn (20.9.2007) aikana oppilaitoksessa nimettiin vähemmän erityisen tuen tarpeessa olevia opiskelijoita aiempiin vuosiin verrattuna.

Syksyn aikana tarjottiin erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille erilaisia tukitoimia.

- Pienryhmäopetusta järjestettiin aineen-, ammatinopettajan, ervan, ammattiohjaajan tai koulunkäyntiavustajan toimesta matematiikan, äidinkielen ja ruotsin opinnoissa.
- Samanaikaisopettajuutta kokeiltiin hius- ja kauneudenhoitoalalla, hotelli- ja ravintola-alalla ja metallialalla.
- Yksilöohjausta järjestettiin aineen-, ammatinopettajan, ervan, ammattiohjaajan tai koulunkäyntiavustajan toimesta yhteisissä ja ammatillisissa aineissa.

- Tukiopetusta järjestettiin aineen-, ammatinopettajan, ervan, ammattiohjaajan tai koulunkäyntiavustajan toimesta yhteisissä ja ammatillisissa aineissa.
- Rästipajatoiminta aloitettiin aineen- ja ammatinopettajien toimesta kaupan ja hallinnonalalla. Hotelli- ja ravintola-alalla jatkettiin hyvin toimivaa rästipajatoimintaa.
- Pidettiin useita opiskelijapalavereita tukihenkilöstön kanssa ja ohjattiin opiskelijoita tarpeen mukaan erityis- ja asiantuntijapalveluihin.
- Kehitettiin verkostoyhteistyötä lähialueen toimijoiden kanssa yhteisessä iltapäivä seminaarissa.
- Otettiin käyttöön uusi tehokkaampi poissaolojen seuranta- ja toimintaohje.

Teknopaja projekti päättyi marraskuussa 2007. Projektin tuomien hyvien tulosten pohjalta erä toimintaan saatiin resursseja oppilaitokselta myös keväälle 2008.

Tammikuun alussa kartoitettiin taas tarkasti erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat. Syksyllä aloitettuja opetuksen tukitoimia jatkettiin myös kevään aikana.

Keväällä tehtiin vielä seuraavanlaisia kehitystoimia

- Eriteltiin ervan ja opinto-ohjaajan työnkuvat (tällä hetkellä oppilaitoksessa on ollut yhteinen erä ja opinto-ohjaaja).
- Kehitettiin poissaoloseuranta – ja toimintaohjetta.
- Hankittiin sähköinen Winha HOJKS.
- Saatiin koulupsykologin palvelut kerran viikossa.
- Päihdetyöntekijän palvelut joka toinen viikko.

4 AMMATILLISTA ERITYISOPETUSTA OHJAAVAT SÄÄDÖKSET

4.1 Ammatillisen koulutuksen tavoitteet

Ammatillisen peruskoulutuksen tarkoituksena on kohottaa väestön ammatillista osaamista, kehittää työelämää ja vastata sen osaamistarpeita sekä edistää työllisyyttä. (L 630/98, 2 §). Ammatillisen peruskoulutuksen tavoitteena on antaa opiskelijoille ammattitaidon saavuttamiseksi tarpeellisia tietoja ja taitoja sekä valmiuksia itsenäisen ammatin harjoittamiseen. Lisäksi tavoitteena on tukea opiskelijoiden kehitystä hyväksi ja tasapainoisiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi sekä antaa heille jatko-opintojen, harrastusten ja persoonallisuuden monipuolisen kehittymisen kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja ja tukea elinikäistä oppimista. (L630/98, 5 §).

Koulutuksen tavoitteena on luoda myönteinen oppimisympäristö, jossa elämäntaidot vahvistuvat ja opiskelijasta kehittyy vastuuntuntoinen, tasapainoinen ja velvollisuuksistaan huolehtiva työyhteisön ja yhteiskunnan jäsen. (Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteet, hotelli- ja ravintola-alan perustutkinto 2000).

Edellä on lueteltu tavoitteita, joita opetussuunnitelmassa on asetettu ammatilliselle koulutukselle. Varsinaiseen ammattiin liittyvän ja juuri kyseiselle ammatille tyypillisen osaamisen ohella on muistettava, että opiskelijoiden tavoitteiksi on asetettu myös kehittyminen tasapainoisiksi, vastuuntuntoisiksi ja velvollisuuksistaan huolehtiviksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi.

Asiaa voi tarkastella useilta eri näkökannoilta. Yksilön sekä yhteiskunnan kannalta lienee kuitenkin tärkeintä saada selville ne syyt, jotka estävät opiskelulle asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Näihin syihin vaikuttamalla tulee pyrkiä ohjaamaan opiskelua positiiviseen lopputulokseen. Opiskelun esteiden pohtimisen ohella opiskelijan kannattaa myös miettiä sitä, miksi ammatillinen kouluttautuminen on tärkeätä ja mitä hyvää siitä seuraa tulevaisuutta ajatellen.

4.2 Ammatillinen erityisopetus

Koulutuksellinen tasa-arvo edellyttää, että jokaiselle taataan erilaisista oppimisedellytyksistä riippumatta yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua ammatilliseen koulutukseen. Näin ollen opetuksessa on kiinnitettävä huomiota oppimisvalmiuksiltaan ja -tavoiltaan erilaisiin opiskelijoihin ja sellaisiin, joilla on elämässä vaikeuksia. Asioihin on tartuttava nopeasti ja kehitettävä oppilaitoksen sisäistä yhteistyötä ja tukitoimia sekä kotien ja ulkopuolisten tahojen kanssa tehtävää yhteistyötä. Tavoitteena on tukea opiskelijan myönteistä kehitystä ja vahvistaa tervettä itsetuntoa. (Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteet, hotelli- ja ravintola-alan perustutkinto 2000).

Erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden ammatillinen koulutus toteutetaan yhdenvertaisuusperiaatteen mukaan ensisijaisesti tavallisissa ammatillisissa oppilaitoksissa samoissa ryhmissä muiden kanssa ja/tai erityisryhmässä. Ammatillisten erityisoppilaitosten tehtävänä on huolehtia ensisijaisesti vaikeavammaisten koulutuksesta sekä valmentavasta ja kuntouttavasta opetuksesta ja ohjauksesta. (Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteet, hotelli- ja ravintola-alan perustutkinto 2000).

Ammatillisen erityisopetuksen järjestämistä säädellään lailla ammatillisesta koulutuksesta 630/1998 ja asetuksella 18.6.2003/562.

20 § Erityisopetus

”Vammaisuuden, sairauden, kehityksessä viivästymisen, tunne-elämähäiriön tai muun syyn vuoksi erityisiä opetus- tai oppilashuoltopalveluja tarvitsevien opiskelijoiden opetus annetaan erityisopetuksena. Opiskelijalle tulee laatia henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma. Asianomainen ministeriö voi 9 §:n nojalla määrätä, että koulutuksen järjestäjän erityisenä koulutustehtävänä on huolehtia erityisopetuksen järjestämisestä, erityisopetuksen yhteydessä annettavasta valmentavasta ja kuntouttavasta opetuksesta ja ohjauksesta sekä opetukseen liittyvistä kehittämis-, ohjaus- ja tukitehtävistä.

Erityisopetuksessa voidaan poiketa tämän lain ja sen nojalla annetun asetuksen säännöksistä siten kuin opetussuunnitelman tai tutkinnon perusteissa määrätään.”
(L 21.8.1998/630, 20 § Erityisopetus.)

21 § Erityiset opetusjärjestelyt:

”Opiskelu voidaan järjestää osittain toisin kuin tässä laissa ja sen nojalla säädetään ja määrätään, jos:

- 1) opiskelijalla katsotaan joltakin osin ennestään olevan tutkinnon sisältämiä opintoja vastaavat tiedot ja taidot;
 - 2) tutkinnon sisältämien opintojen suorittaminen olisi opiskelijalle olosuhteet ja aikaisemmat opinnot huomioon ottaen joltakin osin kohtuutonta; tai
 - 3) se on perusteltua opiskelijan terveydentilaan liittyvistä syistä.”
- (L 21.8.1998/630, 21 § Erityiset opetusjärjestelyt)

8 § Erityisopetus

”Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 20 §:ssä tarkoitettua erityisopetusta saavan opiskelijan henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevasta kirjallisesta suunnitelmasta tulee ilmetä:

- 1) suoritettava tutkinto, opetuksessa noudatettavat opetussuunnitelman tai näyttötutkinnon perusteet ja tutkinnon laajuus sekä opiskelijalle laadittu henkilökohtainen opetussuunnitelma;
- 2) millä edellä mainitun lain 20 §:n 1 momentissa tarkoitettulla perusteella opiskelijan opetus annetaan erityisopetuksena;
- 3) mitä edellä mainitun lain 20 §:n 1 momentissa ja 38 §:n 1 momentissa tarkoitettuja opiskelun edellyttämiä erityisiä opetus ja opiskelijahuollon palveluja opetuksessa tai sen yhteydessä annetaan; sekä
- 4) mitä muita henkilökohtaisia palvelu- ja tukitoimia opiskelija saa.

Jos opiskelijalle annetaan erityisopetuksen yhteydessä valmentavaa ja kuntouttavaa opetusta ja ohjausta, noudatetaan mitä 1 momentissa säädetään. Erityisopetuksessa opetus on mukautettava siten, että opiskelija mahdollisimman suurella määrällä saavuttaa saman pätevyyden kuin muussa ammatillisessa koulutuksessa.

Erityisopetuksena ei pidetä tukiovetusta, joka annetaan opinnoissa tilapäisesti jälkeen jääneille tai oppilaalle, jolla on lieviä oppimis- tai sopeutumishäiriöitä.” (A 18.6.2003/562, 8 § Erityisopetus.)

”Valmentavan ja kuntouttavan opetuksen ja ohjauksen laajuus on vähintään 20 ja enintään 40 opintoviikkoa, erityisten syiden perusteella koulutuksen laajuus voi olla kuitenkin enintään 80 opintoviikkoa. Koulutuksen tavoitteena on valmentaa ja kuntouttaa ammatilliseen peruskoulutukseen siirtymistä varten.

Jos opiskelijan ei vammaisuuden tai sairauden vuoksi ei ole mahdollista siirtyä ammatilliseen perustutkintoon johtavaan koulutukseen, valmentavan ja kuntouttavan opetuksen ja ohjauksen laajuus on vähintään 40 ja enintään 120 opintoviikkoa. Koulutuksen tavoitteena on tällöin valmentaa ja kuntouttaa työhön ja itsenäiseen elämään.

Valmentavassa ja kuntouttavassa opetuksessa ja ohjauksessa tulee noudattaa opetushallituksen vahvistamia opetussuunnitelman perusteita.” (A 18.6.2003/5621, 8a § Vammaisten opiskelijoiden valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus.)

Edellä mainitut säädökset ja kehittämissuunnitelmat luovat linjaukset, jonka mukaan koulutuksen järjestäjän on toimittava järjestäessään ammatillista erityisopetusta. Määräykset voidaan suppeasti ajatellen käsittää niiksi toimintaohjeiksi, joiden mukaan erityisopetusta järjestetään. Ohjeistus tähtää kuitenkin kaikille yhteisen koulun kehittämiseen ja koulutukselliseen tasa-arvoon.

4.3 Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma

Opetusministeriön kehittämissuunnitelma vuosille 2007 - 2012 linjaa ammatillisen erityisopetuksen keskeiseksi kehittämiskohteeksi kaikessa toisen asteen koulutuksessa. Tavoitteeksi asetetaan ammatillisten oppilaitosten tukeminen keskeyttämisen vähentämisessä, erityisopetuksen kehittämisessä ja peruskoulun ja ammatillisen toisen asteen koulutuksen yhteistyön lisäämisessä. Perusopetuksen päättävien ja ammatilliseen koulutukseen hakeutuvien nuorten ongelmien tunnistamiseen ja ratkaisemiseen tarvitaan yhteistyötä. Tuloksellisuusrahoituksen avulla halutaan kannustaa myös erityisopetuksen tarpeessa olevien nuorten koulutuksen kehittämistä. (Koulutus ja tutkimus, kehittämissuunnitelma 2007 – 2012, 2007).

4.4 Ammatillisen erityisopetuksen toimenpidesuunnitelma

Ammatillisen erityisopetuksen tilannetta on käsitelty laajemmin 2004 julkaistussa ammatillisen erityisopetuksen toimenpideohjelmassa. Ammatillisen erityisopetuksen toimenpideohjelman kokonaisuudet tulee huomioida suunniteltaessa toimintaa koulutuksen järjestäjän näkökulmasta. (Ammatillisen erityisopetuksen toimenpideohjelma 2004).

Ammatillisen peruskoulutuksen erityisopetuksen toimenpideohjelman tavoitteena on erityisopetuksen kehittäminen siten, että pitkällä aikavälillä kaikille opiskelijoille voidaan tarjota heille sopiva, esteetön ja helposti saavutettava oppimisympäristö.

Ammatillisen peruskoulutuksen erityisopetuksen visio on seuraavanlainen:

”Tavoitteena on, että erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille tarjotaan perusopetuksen jälkeen mahdollisuus koulutukseen ja ammatilliseen kehittymiseen työtä, työtoimintaa, jatko-opintoja ja hyvää elämää varten. Erityisopetuksen tarjonnan ja sisällön tulee vastata opiskelijan, työelämän ja yhteiskunnan tarpeisiin.

Ammatillinen erityisopetus sekä vammaisten valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus järjestetään ensisijaisesti ammatillisissa oppilaitoksissa. Tavoitteena on, että tukitoimin ja tarvittaessa opetusta mukauttamalla opiskelija voi osallistua ammatilliseen koulutukseen eri koulutusaloilla.

Opetuksessa otetaan huomioon kunkin alan erityisvaatimukset” (Ammatillisen erityisopetuksen toimenpideohjelma 2004, 9).

Toimenpideohjelman toimenpiteet on määritelty asetetun vision mukaisesti.

Toimenpiteitä laadittaessa on huomioitu myös ammatillisen erityisopetuksen strategiatyöryhmän ehdotus (OPM:n työryhmämuistio 6/2002), lausuntokierrokselta saadut palautteet, valtakunnalliset koulutuspoliittiset linjaukset sekä meneillään olevat hankkeet, projektit ja kehittämistoimenpiteistä saadut kokemukset. Visiossa asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi työryhmä esittää seuraavia toimenpiteitä:

Koulutuksen saavutettavuus

”Ammatillisen koulutuksen tarjonnan valtakunnalliseen kattavuuteen on kiinnitettävä huomiota, jotta koulutuksen kysyntä ja tarjonta saadaan myös erityisopetuksen kohdalta alueellisesti ja koulutusaloittain riittävän hyvälle tasolle. Ammatillisten oppilaitosten ja ammatillisten erityisoppilaitosten yhteistyön lisääminen ja vahvistaminen on erityisopiskelijoiden määrällistä kasvua tarkastellen tärkeitä.

Yhteistyöllä voidaan turvata integroidun erityisopetuksen laadukas toteutus ja hyödyntää se ammattitaito jota erityisoppilaitoksissa on esimerkiksi oppimisvaikeuksien tunnistamisessa ja erilaisissa pedagogisissa ratkaisuissa.

Koulutuksen järjestäjän tulee myös huomioida, että opiskelijavalinnoissa voidaan tarvittaessa käyttää joustavaa valintaa” (Ammatillisen erityisopetuksen toimenpideohjelma 2004, 12–13).

Koulutustarjonta

”Perusopetuksen erityisopetuksen laajeneminen merkitsee sitä, että erityisopetuksen kokonaistarve lisääntyy myös ammatillisessa perusopetuksessa. Erityisopiskelijoiden määrän voidaan arvioida kasvavan vuoteen 2008 mennessä n. 15 000 opiskelijaan. Tämän perusteella erityisopetuksen opiskelijamäärää tulisi lisätä n. 2 700 opiskelijalla. Tämä edellyttää ammatillisten oppilaitosten sekä ammatillisten erityisoppilaitosten opiskelijamäärien tarkistamista siten, että voidaan turvata erityisopetuksen ja vaikeammin vammaisten valmentavan ja kuntouttavan opetuksen ja ohjauksen riittävä saatavuus.

Erityisopetuksen alakohtainen tarjonta on ollut melko kapea-alaista. Erityisopetusta tulisi järjestää koulutusaloilla, joilla on tulossa työvoimapula. Jolloin voidaan paremmin taata opiskelijoiden työllistyminen koulutuksen jälkeen. Vuonna 2001 n. 70 % erityisopiskelijoista opiskeli tekniikan ja liikenteen alalla (9,4 %) sekä matkailu-, ravitsemis- ja talousalalla (10,7 %).

Vammaisten valmentavan ja kuntouttavan opetuksen ja ohjauksen laajuutta ja tavoitteiden tarkoituksenmukaisuutta tulisi annettujen lausuntojen mukaan tarkastella uudelleen. Erityisopiskelijat ovat laaja ja heterogeeninen ryhmä, jossa on paljon muitakin kuin ns. vammaisia opiskelijoita (esim. mielenterveys ja päihdekuntoutujat). Siksi tarvitaan opintoihin valmentavaa koulutusta (Valmentava I). Vaikeammin vammaisten kohdalla vammaisten valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus (Valmentava II) korvaa tutkintotavoitteisen koulutuksen ja antaa valmiuksia työtoimintaan sekä itsenäistä elämää varten”

Työryhmän mukaan opetustoimen, sosiaali- ja terveystoimen, Kelan sekä työhallinnon tulee toimia yhteistyössä vaikeammin vammaisten opiskelumahdollisuuksien turvaamiseksi” (Ammatillisen erityisopetuksen toimenpideohjelma 2004, 13–19).

Erityisopetuksen rahoitus

”Rahoituksen tulisi kannustaa ja vahvistaa koulutuksen järjestäjien omaehtoista kehittämistyötä. Yleistä 50 %:n suuruista valtionosuudenkorotusta erityisopetuksen osalta strategiatyöryhmä piti liian pienenä, kun opiskelu edellyttää pienryhmä- tai yksilöopetusta tai opiskelija tarvitsee runsaasti tukipalveluja. Opetusministeriö on asettanut työryhmän kehittämään ammatillisen koulutuksen erityisopetuksen rahoitusta. Työryhmän tehtävänä on valmistella tarvittavat ehdotukset erityisopetuksen rahoitusperusteiden kehittämisessä ja muuttamisessa siten, että rahoitusjärjestelmä tukee ammatillisen erityisopetuksen järjestämistä ja saatavuutta” (Ammatillisen erityisopetuksen toimenpideohjelma 2004, 20).

Erityisopetuksen järjestäminen

”Toiminnan laatu on hyvin pitkälti koulutuksen järjestäjän toimenpiteiden varassa. Koulutuksen järjestäjien opetussuunnitelmatyötä tuetaan erityisopetuksen laadun ja vaikuttavuuden parantamiseksi. Lisäksi koulutuksen järjestäjien on kiinnitettävä huomiota oppimisympäristöjen esteettömyyden turvaamiseen.

Strategiatyöryhmä edellytti, että koulutuksen järjestäjän tulee selvittää opiskelijan erityisten tukitoimien tarve siten, että henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS) voidaan laatia säädösten mukaisesti ja huolehtia siitä, että opiskelija saa HOJKSin mukaiset palvelut koulutuksen aikana” (Ammatillisen erityisopetuksen toimenpideohjelma 2004, 20–22).

Opinto-ohjaus

”Opinto-ohjausta ammatillisessa peruskoulutuksessa tulee tehostaa ja koulutus järjestää siten, että alkuvaiheen ohjaus tukee opiskelijan kiinnittymistä oppilaitokseen. Ensimmäisen opiskeluvuoden alkuun sijoitettu orientaatiovaihe edistää opintojen loppuun suorittamista.” (Ammatillisen erityisopetuksen toimenpideohjelma 2004, 22).

Työelämäyhteydet

”Tulevaisuuden työvoimatarpeet edellyttävät koko ikäluokan kouluttamista. Ammatillisen erityisopetuksen koulutusalojen tulee vastata yhteiskunnan ja työelämän tarpeisiin ja muutoksiin. Koulutustarjonnan on oltava riittävä ja alakohtaisesti monipuolinen. Erityisopetuksen työelämäyhteyksiä on vahvistettava, jotta ammatillinen koulutus johtaisi mahdollisimman hyvään työllistymiseen” (Ammatillisen erityisopetuksen toimenpideohjelma 2004, 23).

Opettajien koulutus

Opettajatarvetyöryhmän mukaan ammatillisessa koulutuksessa ei ole nykyisin riittävästi koulutettuja erityisopettajia. Erityisopetuksen tarpeen katsotaan tulevina vuosina lisääntyvän ja vuonna 2020 opettajatarve erityisopetuksen osalta arvioidaan olevan n. 145 opettajaa. Työryhmän mukaan opettajatarve lisääntyy erityisesti seuraavan vuosikymmenen alkuvuosiin saakka, jonka jälkeen se alkaa vähentyä. Työryhmä ehdottaa, että erityisopettajien koulutusmääriä on syytä nostaa vuosina 2003 - 2008. Koulutukseen otettavien kokonaismäärän tulee tällä aikavälillä olla 400. (Ammatillisen erityisopetuksen toimenpideohjelma 2004, 24).

Ammatillinen lisäkoulutus ja elinikäinen oppiminen

”Ammatillisen lisäkoulutuksen rahoituksen tulee olla riittävä myös erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden jatko- ja täydennyskoulutukseen. Ammatillisen lisäkoulutuksen rahoituksessa tulee huomioida erityisopetuksen porrastustekijät” (Ammatillisen erityisopetuksen toimenpideohjelma 2004, 24 -25).

5 KEHITTÄMISHANKKEEN KULKU

5.1 Erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat

Yhteiskunnan nopea muuttuminen ja kehittyminen aiheuttavat nuorille ja heidän vanhemmilleen voimakkaita paineita päivittäiseen suorittamiseen ja selviytymiseen. Useiden tämän päivän nuorien taustalla näkyy avioeroperheitä ja erilaisia sosiaalisia ongelmia sekä päihde- ja mielenterveysongelmia. Kaikki tämä heijastuu lähes päivittäin oppilaitosmaailmaan. Toinen havaittu seikka on opiskelijoiden erittäin heterogeeninen lähtötaso. Peruskoulussa saavutettu osaamisen taso on erittäin laaja.

Ongelmakenttä on varsin laaja ja ongelmien syyt moninaiset. Kaikkia ongelmia on mahdotonta lähteä luettelemaan. Suurimmat oppimiseen liittyvät ongelmat voidaan jakaa karkeasti kahteen ryhmään. Ensimmäisen ryhmän muodostavat opiskelijat joilla on lukemiseen, kirjoittamiseen liittyviä vaikeuksia. Toisen ryhmän muodostavat opiskelijat joilla on erilaisia tarkkaavaisuus- ja/tai keskittymishäiriöitä. Vuosi vuodelta suurenevan ryhmän muodostavat mielenterveysongelmaiset nuoret.

Viime keväänä 20.1.2008 Mäntän seudun koulutuskeskuksessa oli nimettynä 79 erityisen tuen tarpeessa olevaa opiskelijaa. Heistä seitsemän opiskeli pienryhmässä ja loput integroidusti.

Erityisen tuen tarpeessa olevien opiskelijoiden määrät koulutusaloittain:

Tekniikan ja liikenteen ala

Kone- ja metallialan perustutkinnossa opiskelevien erityisen tuen tarpeessa olevia opiskelijoiden määrä on 11,6 %.

Autoalan perustutkinnossa opiskelevien erityisen tuen tarpeessa olevia opiskelijoiden määrä on 23 %.

Sähköalan perustutkinnossa opiskelevien erityisen tuen tarpeessa olevia opiskelijoiden määrä on 6,7 %.

Puualan perustutkinnossa opiskelevien erityisen tuen tarpeessa olevia opiskelijoiden määrä on 46 %.

Rakennusalan perustutkinnossa opiskelevien erityisen tuen tarpeessa olevia opiskelijoiden määrä on 7 %.

Paperiteollisuuden perustutkinnossa opiskelevista ketään ei ole nimetty erityisen tuen tarpeessa olevaksi opiskelijaksi.

Kauppan ja hallinnon ala

Liiketalouden perustutkinnossa opiskelevien erityisen tuen tarpeessa olevia opiskelijoiden määrä on 7,5 %.

Tietojenkäsittelyn perustutkinnossa opiskelevien erityisen tuen tarpeessa olevia opiskelijoiden määrä on 17 %.

Matkailu-, ravitsemis- ja talousala

Catering-alan perustutkinnossa opiskelevien erityisen tuen tarpeessa olevia opiskelijoiden määrä on 67 %.

Hotelli- ja ravintola-alan perustutkinnossa opiskelevien erityisen tuen tarpeessa olevia opiskelijoiden määrä on 10,5 %.

Sosiaali- ja terveysala

Hiusalan perustutkinnossa opiskelevien erityisen tuen tarpeessa olevia opiskelijoiden määrä on 12 %.

Kauneudenhoitoalan perustutkinnossa opiskelevien erityisen tuen tarpeessa olevia opiskelijoiden määrä on 4 %.

Erityisen tuen tarpeessa olevien opiskelijoiden nimeämisprosessi vaihteli jonkin verran eri puolilla oppilaitosta. Edelleenkin tunnusomaista on epätietoisuus siitä, mitä pitää tehdä ja kenen pitää tehdä. Osalle luokanvalvojista HOJKS ja sen vaatimukset ovat tuntemattomia. Osalla ryhmänohjaajista ei ole tietoa miten selvitetään opiskelijan erityisen tuen tarvetta erityisopiskelijaksi nimeämisen näkökulmasta ja miten asia sitten etenee.

5.2 Erityisopetuksen tarpeen määrittäminen

Lain mukaan vammaisuuden, sairauden, kehityksessä viivästymisen, tunne-elämän häiriön tai muun syyn vuoksi erityistä opetus- tai oppilashuoltopalveluja tarvitsevien opiskelijoiden opetus annetaan erityisopetuksena. Erityisopiskelijoiden määrittelykriteerit ja – prosessit sekä erityisopetuksen järjestäminen ovat koulutuksen järjestäjän päätettävissä. Koulutuksen järjestäjän on laadittava erityisopetuksen suunnitelma osana opetussuunnitelman yhteistä osaa. Määrittelyn pohjana voidaan käyttää esimerkiksi erilaisia taustatietoja opiskelijasta, peruskoulun päättötodistusta, opiskelijan haastattelua ja perusvalmiuksien kartoittamista. Siirtotietoja saadaan opinto-ohjaajien, kuraattorien tai erityisopettajien yhteistyönä, joissakin oppilaitoksissa käytetään erillisiä siirtolomakkeita tai siirto HOJKSeja. Tietojen kirjalliseen siirtoon pyydetään pääsääntöisesti alaikäisen opiskelijan vanhemmilta ja opiskelijalta itseltään (AMES-projekti 2005, 22).

Tässä on kuvattu Mäntän seudun koulutuskeskuksen vaiheet erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan tunnistamisessa:

Saattaen vaihto palaveri perusopetuksen kanssa

Palaveriin osallistuvat perusopetuksen opinto-ohjaajat, erityisopettajat ja kouluterveydenhoitajat sekä Mäntän seudun koulutuskeskuksesta opinto-ohjaaja, erva ja kouluterveydenhoitaja.

- *Huhti- toukokuulla yhteishaun päätyttyä. (tässä vaiheessa tiedetään ketkä perusopintonsa päättäneistä ovat hakeutuneet oppilaitoksen opiskelijoiksi).*
- *Alustava kartoitus tulevista opiskelijoista ja heidän taustoistaan. Päähuomio kiinnitetään perusopetuksen erityisopiskelijataustan omaaviin opiskelijoihin.*
- *Joustavan valinnan kautta hakeutuneet tiedossa jo tässä vaiheessa.*

Palaveri perusopetuksen ja ammatillisen opetuksen välillä

Palaveriin osallistuu perusopetuksen opinto-ohjaajia ja/tai erityisopettajia sekä Mäntän seudun koulutuskeskuksen erva ja ryhmänohjaajat tarvittaessa.

- *Opintonsa aloittaneet opiskelijat tiedossa.*
- *Erva tutustunut tiedonsiirtolomakkeisiin.*
- *Siirtohojksit pyydetään toimittamaan heti ammatillisten opintojen alettua.*

- *Palaveri nopeuttaa ammatillisen puolen opiskelijatuntemusta ja edesauttaa opiskelijan mahdollisuutta saada tarvitsemiaan tukitoimia.*

Ammatillisen opetuksen puolella tehtävät havainnot

- *Alkuvaiheen poissaolot (ryhmänohjaaja ja aineen opettajat)*
- *HOPS-keskustelut (ryhmänohjaaja)*
- *Lukemis- ja kirjoittamisvaikeuksien arviointitesti (äidinkielen opettajat ja erva)*
- *Matematiikan erityisvaikeuksien arviointitesti (erva)*
- *Ammatillisten aineiden opettajien tekemät havainnot*
- *Ervan haastattelut ja havainnot*
- *Opinto-ohjaajan haastattelut ja havainnot*
- *Terveystieteiden haastattelut ja havainnot*

Erityisen tuen tarpeessa olevan opiskelijan määrittelyn kriteereitä laadittaessa on tärkeää ottaa huomioon myös opiskeltavan ammattialan näkökulma. Lain ja asetuksen mukaan erityisopetuksen peruste on aina määritettävä. Erityisopetuksen perusteita voidaan kuvata ja määrittelyn tukena käyttää esimerkiksi tilastokeskuksen luokitusta (1.1.2004):

1. hahmottamisen, tarkkaavaisuuden ja keskittymisen vaikeudet (opiskelijat, joilla on diagnosoitu mm. ADHD tai ADD)
2. kielelliset vaikeudet (opiskelijat, joilla vaikeita lukemiseen, kirjoittamiseen ja puhumiseen liittyviä vaikeuksia mm. dysfasia tai dyslexia)
3. vuorovaikutuksen ja käyttäytymisen häiriöt (opiskelijat, joilla on käyttäytymiseen liittyviä ongelmia kuten sosiaalista sopeutumattomuutta)
4. lievä kehityksen viivästymä (opiskelijat, joilla on laajoja oppimisvaikeuksia, mutta ei kuitenkaan kohdan viisi mukaista vaikeaa kehityksen viivästymää)
5. vaikea kehityksen viivästymä, keskivaikea tai vaikea kehitysvamma (opiskelijat, jotka ovat saaneet peruskoulussa runsaasti henkilökohtaista apua päivittäisissä toiminnoissa)
6. psyykkiset pitkäaikaissairaudet (mielenterveysongelmat, päihdekuntoutujat)
7. fyysiset pitkäaikaissairaudet (mm. allergia, astma, diabetes, epilepsia, syöpä)
8. autismiin ja Aspergerin oireyhtymään liittyvät oppimisvaikeudet
9. liikkumisen ja motoristen toimintojen vaikeus
10. kuulovamma

11.näkövamma

12.muu syy, joka edellyttää erityisopetusta (opiskelijat, joiden peruskoulun päättötodistus on erittäin heikko ja alkutestien perusteella opiskelijalla on heikot oppimisvalmiudet). Opiskelijat, joiden opintojen eteneminen edellyttää lisääntyntä opiskelijahuollollista tai opinto-ohjauksellista tukea ja ohjausta mm. opiskelun epäsäännöllisyys, alhainen motivaatio, matemaattiset oppimisvaikeudet, muut kuin kielelliset oppimisvaikeudet).

Opiskelijan tuetun opiskelun järjestämisestä päättää oppilaitoksen koordinoiva opiskelijahuoltoryhmä ervan esityksestä. Koordinoivan opiskelijahuoltoryhmän päätös perustuu käytettävissä oleviin aikaisempiin taustatietoihin ja ammatillisen koulutuksen alkamisen jälkeen oppilaitoksessa tehtyihin havaintoihin sekä opiskelijan ja alaikäisen opiskelijan osalta myös hänen huoltajiensa kanssa käytyyn keskusteluun. Tuetun opiskelun järjestelyille on oltava opiskelijan ja alaikäisen kohdalla hänen huoltajansa suostumus. Alustava suostumus huoltajilta voidaan hankkia suullisesti vaikkapa puhelimitse ja sen perusteella jo tiedetään onko suostumuksen puolesta perusteita järjestää tukitoimia. Edellisten tietojen perusteella koordinoiva opiskelijahuoltoryhmä nimeää opiskelijan ja tuetun opetuksen (erityisopetuksen) perusteen. HOJKSin yhteydessä olevan suostumuskohdan allekirjoituksella opiskelija ja huoltaja antavat kirjallisen suostumuksen erityistuen järjestelyille sekä tarvittavien tietojen siirtämiselle viranomaisten kesken.

5.3 Opetuksen yksilöllistäminen

Erityisen tuen tarpeessa oleva opiskelijan opiskelu tapahtuu pääsääntöisesti tuen ja opetusryhmäjärjestelyiden avulla yleisten tavoitteiden mukaan integroituna tai pienryhmässä. Erityisopetuksen yleiseen tukeen kuuluvat erityisopetuksesta vastaavan opettajan (ervan) palvelut, yleiset opiskelijahuollon ja opinto-ohjaajan palvelut, koulunkäyntiavustajan palvelut sekä lisäopetus. Lisäksi opiskelija voidaan ohjata sosiaalitoimen tai terveydenhuollon tukipalvelujen piiriin.

Oppimistavoitteiden yksilöllistäminen

Opetuksen yksilöllistäminen tarkoittaa opintokokonaisuuksien sopeuttamista opiskelijan oppimisedellytysten tasolle. Jos opiskelija ei tukitoimista huolimatta saavuta T1-tasoa, voidaan tutkinnon tavoitteita mukauttaa. Mukautetut tavoitteet johdetaan T1-tason tavoitteista niin, että mukautettu K5 vastaa yleisintä tasoa, jos opiskelija ei saavuta T1-tasoa. Mukautus ei tapahdu niin, että yleisarvosanaan laitetaan vain mukautusmerkintä.

Toimenpiteet oppimistavoitteiden mukauttamisessa:

- Esityksen mukauttamisesta tekee yksittäisen oppiaineen osalta ko. aineenopettaja, joka informoi asiasta erityisopetuksesta vastaavaa opettajaa (ervaa) ja ryhmänohjaajaa.
- Erityisopetuksesta vastaava opettaja ottaa yhteyttä alaikäisen opiskelijan huoltajiin.
- Mukauttaminen tehdään opintokokonaisuus kerrallaan opintojen edetessä opettajan havainnointiin perustuen.
- Mikäli terveyden tilaa tai aikaisempaa opiskeluhistoriaa koskevien papereiden perusteella on todennäköistä, ettei opiskelija yllä tutkintotavoitteisiin, voi opiskelija aloittaa opinnon heti mukautetuin tavoittein.
- Tarvittaessa koko opiskelijahuoltohenkilöstö on opiskelussa tukena.

Integroidun opiskelijan mukauttamisehdotus käsitellään tarvittaessa opiskelijahuoltoryhmässä. Mukauttamisen vahvistaa opiskelijahuoltoryhmän esityksestä rehtori.

HOJKSissa määritellään opiskelijan yksilöllisen oppimisen tavoitteet, jotka perustuvat opiskeltavan tutkinnon mukautettuun opetussuunnitelmaan. Mukautetut tavoitteet laaditaan siten, että opiskelija mahdollisimman suuressa määrin saavuttaa saman pätevyyden kuin muussa ammatillisessa koulutuksessa.

Mukautetut tavoitteet voivat merkitä

- Vähemmän opiskeltavia asioita
- Enemmän ohjausta ja tukea
- Erilaisia oppimismateriaaleja (materiaalit voidaan muokata esim. yksinkertaisimmaksi, tekstejä muutetaan selkokielelle ja käytetään kuvia oppimisen apuna)
- Erityisiä opetusmenetelmiä
- Tuttuja oppimisympäristöjä

Opiskelijalle annetaan tutkintotodistus, vaikka yksi tai useampi opintokokonaisuus on suoritettu mukautetuin tavoittein.

Opiskeluajan pidentäminen

Jokaisella opiskelijalla on ammatillisesta koulutuksesta annetun lain mukaan oikeus tutkinnon laajuutta yhtä vuotta pidempään opiskeluaikaan. Opiskelijan opinto-oikeutta voidaan pidentää perustelluista syistä opiskelijahuoltoryhmän ja rehtorin päätöksellä.

Lisäopetus

Lisäopetusta annetaan tarvittaessa lukuvuoden aikana joko etukäteis- tai jälkikäteislisäopetuksena. Etenkin on huomioitava kielet ja matematiikka sekä tarvittaessa muutkin yhteiset aineet ja ammatilliset aineet.

Oppiaineen suorittamisesta vapauttaminen

Opiskelija voidaan vapauttaa jonkin oppiaineen suorittamisesta, mikäli ko. aineen suorittaminen on opiskelijan edellytykset huomioon ottaen kohtuutonta. Vapauttamiseen ei käy perusteluksi se, että opiskelija ei ole opiskellut kyseistä ainetta aikaisemmin. Oppiaineen suorittamisen vapauttamisesta päättää rehtori.

Opetukseen liittyvät menetelmät

Pienryhmä

Mäntän seudun koulutuskeskuksessa vakinainen pienryhmä on catering-alan perustutkinnossa. Opiskelun runkona on tutkintokohtainen opetussuunnitelma. Ammatinopettaja opettaa suurimman osan ammatillisista aineista ja hänen apunaan saattaa olla koulunkäyntiavustaja ja joskus erityisopetuksesta vastaava opettaja (erva). Ammatillisten aineiden opetuksessa painottuu käytännön työ.

Työssäoppimista on vähintään 20 opintoviikkoa ja työssäoppimispaikka etsitään opiskelijan yksilöllisten tarpeiden mukaan. Pienryhmäopetuksen tarve määritellään opiskelijan HOJKSissa.

Integroitu erityisopetus

Erityisen tuen tarpeessa olevat opiskelijat opiskelevat pääsääntöisesti integroituna muuhun opetukseen. Erityisen tuen tarpeessa olevia opiskelijoita voi olla kaikilla koulutusaloilla. Opiskelijalle annetaan tarpeellista yksilöllistä tukea niin ammattiin oppimiseen kuin elämäntilanteen hallintaan. Tukitoimet määritellään HOJKSissa ja ne järjestetään yhdessä eri toimijoiden kanssa.

Samanaikaisopetus

Samanaikaisopetuksella tarkoitetaan sitä, että käytetään kaksi opettajajärjestelmää tai opetukseen yhdistetään erityisopetusta. Kaksi opettajajärjestelmässä ammatin-, tai aineen opettajan kanssa samanaikaisesti opiskelijoiden tuntityöskentelyä ohjaa esim. toinen ammatin- tai aineenopettaja tai erityisopetuksesta vastaava opettaja (erva), jolloin opiskelijalle pystytään antamaan enemmän ohjausta ja tukea.

Jos samanaikaisopetusta toteutetaan yhdessä erityisopetuksesta vastaavan opettajan kanssa, hän osallistuu tunneilla ensisijaisesti erityisopiskelijoiden ohjaukseen. Hän voi ottaa ohjattavakseen erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden lisäksi myös muita opiskelijoita harkintansa mukaan.

Työvaltainen oppiminen ja laajennettu työssäoppiminen

Opetusta voidaan järjestää myös työvaltaisena, jolloin teoria-aineita on integroitu käytännön opetukseen. Lisäksi opiskelijalle voidaan järjestää laajennettu työssäoppiminen, jolloin hän tekee enemmän kuin 20 opintoviikkoa työssäoppimista. Työssäoppiminen voi tapahtua oppilaitoksessa tai työpaikalla.

5.4 Erityisen tuen tarpeessa olevan opiskelijan muut tuki- ja erityispalvelut

Opiskelijahuolto

Erityisen tuen tarpeessa olevalle opiskelijalle kuuluu tarvittaessa tehostettu ja lisätty opiskelijahuolto. Opiskelijahuoltoryhmässä on mukana opinto-ohjaaja, erityisopetuksesta vastaava opettaja, terveydenhoitaja, ryhmänohjaaja, koulutusalan ammatinopettajat, koulutuslavastaava, koulunkäyntiavustaja ja opintosihteeri sekä tarvittaessa muuta henkilökuntaa esimerkiksi yhteisten aineiden opettajia tai asuntolanhoitajia. Ryhmä kokoontuu kaksi kertaa syyslukukaudella ja kolme kertaa kevätlukukaudella sekä aina tarvittaessa.

Käsiteltäviä asioita ovat muun muassa runsaat poissaolot (etenkin selvittämättömät luvattomat), erilaiset opiskelun tukitoimet, käytöshäiriöt, erilaiset opiskeluun liittyvät muut asiat ja päihdeasiat. Yksittäisen opiskelijan asian lisäksi opiskelijahuoltoryhmässä voidaan käsitellä koko luokan tai koulun viihtyvyyteen ja toimivuuteen liittyviä asioita.

Ryhmä käsittelee osastojen esitykset erityisen tuen tarpeessa olevista opiskelijoista ja antaa esitykset rehtorin päätettäväksi.

Opintosihteeri tekee kokoontumisissa tehdyistä päätöksistä muistion.

Terveydenhoitaja

Opiskelijaterveydenhoitaja vastaa opiskelijan terveydentilan huomioimisesta HOJKSia laadittaessa ja tekee aloittaville opiskelijoille terveystarkastukset. Tarvittaessa opiskelija ohjataan koululääkäriin, päihdeterapeutin tai koulupsykologin vastaanotolle tai muuhun hänen tarvitsemaansa perusterveydenhuollon palveluihin ja sitä kautta tarvittaessa erikoissairaanhoidon piiriin.

Opiskelijahuoltohenkilöstö tekee yhteistyötä erilaisissa hoitoon ohjaustilanteissa mm. päihde- tai mielenterveysongelmien ilmetessä turvatakseen opintojen jatkumisen ja tutkinnon suorittamisen hoito- ja kuntoutusjaksojen jälkeen. Oppilaitos ja kuntouttavat tahot tekevät moniammatillista yhteistyötä.

5.5 Asiantuntija- ja verkostoyhteistyö

Erityisen tuen tarpeessa olevan opiskelijan tukipalveluja voivat olla kunnan sosiaali- ja terveystoimi, mielenterveystoimisto, A-klinikka, KELA, kehitysvammahuollon palvelut, työvoimaviranomaiset ja yksityiset palvelujen tarjoajat. Yhteistyötahoja voivat olla myös liikunta- ja vapaa-ajantoimi, poliisi, ammatilliset erityisoppilaitokset, peruskoulut ja muut oppilaitokset.

Lisäksi yhteistyötä tehdään kuntouttavien asumispalvelujen tuottajien, vammaisjärjestöjen ja – yhdistysten kanssa. Tukipalveluksi voidaan tulkita myös työelämäyhteydet ja eri koulutusohjelmissa olevien opiskelijoiden työssäoppimisjaksojen yhdistäminen erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden työssäoppimisjaksoihin. Tällöin toinen opiskelija voi toimia ohjaajana tai opiskelijat toimivat työparina.

5.6 Erityisopetuksesta vastaava opettaja, erva

Mäntän seudun koulutuskeskuksessa on erityisopetuksesta vastaava opettaja, erva. Ervan toiminnan tavoitteena on kehittää ja koordinoida koko oppilaitoksen erityisopetusta. Hänellä on päävastuu peruskoulujen kanssa tehtävässä saattaen vaihdossa ja tietojen välittämisessä tarvittaville tahoille. Hänellä on vastuu HOJKS-lomakkeiden tekemisestä yhteistyössä ryhmänohjaajien kanssa. Hän on apuna erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden arvioinnissa sekä toimii erityisopetuksen asiantuntijana. Hän testaa aloittavat opiskelijat matematiikan lähtötasotestillä ja tekee testeistä koontilomakkeet ja informoi ryhmän opettajia tuloksista.

Erityisopetuksen vastuuopettaja huolehtii myös HOJKSin päivityksestä sekä muista erityisopetukseen kuuluvista lomakkeista. Hän keskustelee erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden kanssa, seuraa heidän poissaoloja ja opintojen etenemistä sekä seuraa toteutuvatko sovitut tukitoimet Erityisopetuksesta vastaava opettaja antaa lisä- ja tuki sekä samanaikaisopetusta suunnitelmien mukaan.

Erityisopetuksesta vastaava opettaja osallistuu myös opiskelijahuoltoryhmän toimintaan.

POHDINTA

Erityisopetuksen järjestäminen kuuluu olennaisena osana tänä päivänä toisen asteen ammatilliseen koulutukseen. Visio koko ikäluokan kouluttamisesta vaatii ammatillisen koulutuksen järjestäjiltä entistä suurempaa panostusta erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden ohjaukseen. Tavoitteena on, että erityisopetus on luonnollinen osa koulutustarjontaa ja oppilaitostyöskentelyä. Tämä asettaa Mäntän seudun koulutuskeskukselle haastetta kehittää erityisopetusta, koska erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden määrä on lähi vuosina lisääntynyt ja opiskelijoiden tuen tarve on tullut haastavammaksi.

Tämä kehittämishanke voi toimia perustana ja puitteena erityisopetuksen järjestelyille sekä lähi aikoina laadittavalle erityisopetuksen suunnitelmalle. Oppilaitoksen kehittäessä omaa toimintaansa on siinä toimintaympäristössä luonnollisesti kehitettävä myös erityisopetuksellisia järjestelyitä. Oppilaitoksen ei tarvitse tehdä työtään haasteellisten opiskelijoiden parissa yksin, vaan oppilaitos on nähtävä yhteisenä osatoimijana siinä verkostossa joka mahdollistaa haasteellisten opiskelijan opiskelun. Oppilaitoksen on toimittava yhteistyöverkostossa niin vahvasti, että jokainen opiskelija varmasti saa tilaisuuden ja tarvittavan tuen opintojensa suorittamiselle.

Kaikista tukitoimista huolimatta osa opiskelijoista keskeyttää opintonsa. Keskeyttäneiden määrä olisi varmasti pienempi, jos opiskelijoita pystyttäisiin paremmin auttamaan heidän henkilökohtaisten tarpeiden mukaisesti. Ryhmäkokojen ollessa suuria opettajan on mahdotonta luokkatilanteessa huomioida kukin opiskelija hänen edellytystensä, tarpeidensa ja toiveidensa mukaisesti. Tällöin opiskelija helposti turhautuu ja jää jälkeen opinnoissa. Tilanteen jatkuessa tarpeeksi pitkään seuraa mahdollisesti opintojen keskeyttäminen. Täytyisi löytää tarpeeksi voimavaroja heti alusta alkaen kunkin opiskelijan tilanteen selvittämiseksi ja tukemiseksi.

On kuitenkin muistettava, että elämä rakentuu hyvin monista asioista ja koulu on vain yksi osa siinä suuressa elämän kokonaisuudessa. Joskus nuorten ajatuksissa ja toimissa ei koulu ja kouluttautuminen ole niiden tärkeämpien ja kiireellisimpien asioiden joukossa. Tällöin aikuisen tehtävänä on yhteisvoimin ohjata nuorta ja etsiä hänen rinnallaan reittejä, jotka veisivät kohti parempaa tulevaisuutta.

LÄHTEET

Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteet, hotelli- ja ravintola-alan perustutkinto, 2000.

Ammatillisen erityisopetuksen toimenpideohjelma. Taustamuistio. 2004.
Opetusministeriön monisteita 2004: 1.

A 18.6.2003/562. Asetus ammatillisesta koulutuksesta.

Haapanen M.1990. Palvelukseen otetaan ammattitaitoisia... Mäntän ammattikoulu 1960-1990: Mäntän seudun ammattikoulun kuntainliiton, ammattikoulun ja ammattioppilaitoksen historia Mänttä: M-Print Oy.

Koulutus ja tutkimus 2007 – 2012. Kehittämissuunnitelma. 2007. Opetusministeriön julkaisuja 2007.

L 21.8.1998/630. Laki ammatillisesta koulutuksesta

Mäntän seudun koulutuskeskus, hallintosäntö 2005.

Mäntän seudun koulutuskeskus, toimintakertomus 2006-2007.

Opetushallituksen moniste. 2/2005. Erityisopetuksen suunnitelma ammatillisessa perustutkintokoulutuksessa, Ames – projektin loppuraportti. Helsinki. Edita Prima